

REMISSVAR

Avdelning
Analysavdelningen

Handläggare
Anna Lundh
+46 8 563 088 77
anna.lundh@uka.se

Universitetskanslersämbetets remissvar över Skolverkets redovisning av uppdrag om ett nationellt professionsprogram

(U2024/01380)

Den 31 maj 2023 beslutade riksdagen om ändringar i skollagen (2010:800) som innebär att ett nationellt professionsprogram införs för rektorer, lärare och förskollärare inom skolväsendet. Skolverket har haft ett uppdrag av regeringen att förbereda införandet.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har anmodats att lämna synpunkter på Skolverkets redovisning av uppdraget om ett nationellt professionsprogram. Utbildningsdepartementet önskar framför allt synpunkter på avsnitt 3, förslaget till förordning om nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och förskollärare inom skolväsendet.

UKÄ avgränsar sitt remissvar till sådant som faller inom myndighetens uppdrag och verksamhet.

UKÄ:s övergripande synpunkter på förslaget till förordning

UKÄ ställer sig i grunden positivt till att lärare och förskollärare ska ha tillgång till vidareutbildning under sina yrkesverksamma år, utbildning som – utöver att ge ökad kompetens och färdigheter – även kan leda till att fler lärare fördjupar sina kunskaper och får möjlighet att ta ut en magister- eller masterexamen, och gå vidare till en examen på forskarnivå. Det gynnar dessutom högskolan och lärarutbildningen, som till exempel kan öka sina kontakter med professionerna och utveckla kvaliteten i den verksamhetsförlagda utbildningen. Att praktiktäta forskning ges en framträdande roll skulle till exempel även kunna leda till mer forskning och utveckling inom det utbildningsvetenskapliga forskningsområdet.

Vi förutser dock problem som grundar sig i professionsprogrammets volym visavi tillgången på lärarutbildare och vetenskaplig kompetens vid landets lärarutbildningar. Professionsprogrammet ska vara tillgängligt för alla legitimerade lärare och förskollärare som har varit yrkesverksamma i sina yrken inom skolväsendet minst sex år efter examen. I meriteringsnivå 1 och 2 ingår meriterande utbildning på grundnivå och/eller avancerad nivå om 15 respektive 60 högskolepoäng. I nivå 2 och 3

ingår dessutom uppdragsutbildning om 7,5 högskolepoäng som Skolverket har beställt av lärosäten. Skolverket framhåller att merparten av de akademiska kurserna ska vara sådana som ingår i lärosätenas reguljära utbud. Skolverket menar att förslaget därför förutsätter att det på lärosätena finns resurser för ett rikt utbud av fristående kurser, inte minst på avancerad nivå och på distans, som möter skolprofessionernas kompetensutvecklingsbehov. UKÄ anser att denna volym av kontinuerlig vidareutbildning vid universitet och högskolor riskerar att konkurrera om lärarresurserna med den reguljära lärarutbildningen och särskilda satsningar, som vidareutbildning av lärare (VAL) och kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Även kvaliteten på såväl utbildningen inom professionsprogrammet som den reguljära lärarutbildning riskerar att bli lägre när lärarresurserna ska spridas ut på fler utbildningar och utbildningstillfällen.

UKÄ vill också framhålla att två av lärarexamina helt eller delvis ligger på avancerad nivå och kräver kursfordringar på mellan 240 och 330 högskolepoäng, alltså 4 år respektive 5,5 års heltidsstudier. Att dessa lärare ska läsa ytterligare 60 högskolepoäng varav 30 högskolepoäng på avancerad nivå, motsvarande 1 års heltidsstudier, för att uppnå meriteringsnivå 2 är ett högt ställt krav. Det går att, ur effektivitetssynpunkt, ifrågasätta rimligheten i kravet om 60 högskolepoäng för de lärare som redan har en examen på avancerad nivå. Kravet innebär också att den lärare som inte har en arbetsgivare som kan bidra ekonomiskt måste hitta andra sätt att försörja sig medan hen studerar.

När UKÄ analyserade resultaten från lärarutvärderingarna (2016–2022) fann vi tydliga samband mellan personalresurser och lärarutbildningens kvalitet. Tre av de gemensamma utmaningarna är särskilt relevanta i ljuset av ett nationellt professionsprogram för lärare och förskollärare. För det första finns en brist på vetenskaplig kompetens, främst inom förskolepedagogik och fritidspedagogik. För det andra finns en brist på vetenskaplig kompetens inom ämnesdidaktik. För det tredje är den professionsrelaterade kompetensen begränsad och bärs upp av odisputerad personal. Vi kom också fram till att det behövs nationella satsningar på forskning och nationella forskarskolor för att fler ska kunna disputeras inom förskolepedagogik, fritidspedagogik och ämnesdidaktik, områden där det råder brist på vetenskaplig kompetens.¹

Inför införandet av professionsprogrammet är det också relevant att uppmärksamma att uppdragsutbildning inte får bedrivas på sådant sätt eller i sådan omfattning att den får en negativ inverkan på den högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå som högskolan ska bedriva. Det framgår av 4 § första stycket förordningen (2002:760) om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor.

UKÄ instämmer inte i att ”Skolverkets meriterande uppdragsutbildning” – det vill säga en av de specifika kurser som Skolverket har beställt som uppdragsutbildning – ska vara ett krav för att en lärare eller förskollärare ska kunna uppnå meriteringsnivå 2 och 3 (s. 14–15 och 81). Vi menar att läraren, eller förskolläraren, kan uppnå de kunskaper och färdigheter som kursen ska ge på annat sätt och att detta sätt blir likvärdigt med att ha gått Skolverkets uppdragsutbildning. Förordningen borde

¹ Lärarutbildningarna: Kvalitet, utmaningar och strategier 2016–2022 (2023), rapport 2023:9, UKÄ.

därför göra ett alternativt inhämtande av kunskaperna och färdigheterna möjligt, till exempel genom tillägget ”eller motsvarande kunskaper och färdigheter”.

3. Skolverkets författningsförslag med kommentarer avseende ett nationellt professionsprogram

Förslag till förordning om nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och förskollärare inom skolväsendet

Villkor för meritering till meriteringsnivå 1 (erfaren)

UKÄ anser att kravet på yrkesverksamhet i minst sex år är högt ställt, eftersom professionsprogrammet kan ses som attraktivt för lärare som vill utvecklas och vara ett skäl att stanna kvar i yrket. Skälet som anges – att en lärare eller förskollärare som arbetat i sex år kan ha fått erfarenhet av minst två elevkullar i grundskolan eller två ”cykler” av ett undervisningsämne i gymnasieskolan – är förstäeligt, men här behöver olika intressen vägas mot varandra. Kravet på år inom yrket för att vara behörig till handledarutbildningen för att handleda lärarstudenter under deras verksamhetsförlagda utbildning är till exempel i regel lägre.

UKÄ avstyrker övergångsbestämmelsen att utbildningskravet om 15 högskolepoäng på grundnivå eller avancerad nivå inte ska tillämpas mellan 1 januari 2025 och 1 januari 2029 för den som senast den 1 januari 2029 har varit yrkesverksam som lärare eller förskollärare inom skolväsendet i minst tolv år efter sin behörighetsgivande examen. Vi menar att ytterligare yrkesutövning inte ger motsvarande vidareutbildning som utbildningskravet innebär och riskerar att resultera i att de som undantas kan uppfattas som inte lika välmeriterade som de som uppfyller utbildningskravet. En längre yrkesutövning förbereder inte heller i tillräcklig grad för meriteringsnivå 2.

Se i övrigt våra övergripande synpunkter på förslaget till förordning.

Villkor för meritering till meriteringsnivå 2 (meriterad)

Vi vill uppmärksamma att det i förordningsförslaget inte står att den sökande ska ha genomfört Skolverkets meriterande uppdragsutbildning *med godkänt resultat* (se 3 § första stycket 3). Det står däremot i Skolverkets författningskommentarer (andra stycket på s. 23). UKÄ föreslår att tillägget förs in i förordningen.

UKÄ ser positivt på förslaget om praktiknära forskning som en alternativ väg till meriteringsnivå 2, parallell med meritering enbart genom utbildning. Att mängden praktiknära forskning ökar och fler har sysslat med praktiknära forskning kan bidra till utveckling inom skolväsendet, men det är också viktigt att den yrkesverksamma lärarens lärande i sådana forskningsprojekt stöds av forskarutbildade personer i projektgruppen.

Vi vill även uppmärksamma två oklarheter som rör utbildningskravet för meriteringsnivå 2. I 3 § första stycket 2 i förordningstexten står att det krävs *60 högskolepoäng*, varav minst 30 högskolepoäng på avancerad nivå. I sin författningskommentar (tredje stycket på s. 23) skriver

Skolverket däremot ”I stället för vad som anges i första stycket 2, det vill säga krav om utbildning om 52,5 högskolepoäng...”. Vidare är även utbildningskravet för den som deltagit i praktiktäna forskning oklart. I förordningstexten, 3 § andra stycket, står att den som har deltagit i praktiktäna forskning ska ha fullgjort 52,5 högskolepoäng varav minst 30 högskolepoäng på avancerad nivå. I författningsscommentaren (tredje stycket på s. 23) står det däremot att den som har deltagit i praktiktäna forskning ska ha fullgjort 50 högskolepoäng, varav 30 högskolepoäng på avancerad nivå, för meriteringsnivå 2. De här oklarheterna behöver redas ut.

Se i övrigt våra övergripande synpunkter på förslaget till förordning.

Villkor för meritering till meriteringsnivå 3 (särskilt meriterad)

UKÄ ser positivt på förslaget att även ha en meriteringsnivå som kräver examen på forskarnivå eller motsvarande utländsk examen. Eftersom kravet på yrkesverksamhet är minst halvtid som lärare eller förskollärare inom skolväsendet skulle en lärare med forskarutbildning kunna dela sin tid mellan skolväsendet och lärarutbildningen eller forskningen och ändå uppnå meriteringsnivå 3. Där finns en potential som kan användas för att stärka lärarutbildningen med disputerad professionskompetens.

Se i övrigt våra övergripande synpunkter på förslaget till förordning.

Beslut

Beslut om remissvaret har fattats av generaldirektören Martin Norsell efter föredragning av utredaren Anna Lundh i närvaro av t.f. gruppchefen Johan Gribbe och verksamhetsstrategen Per Westman. Vid beredningen av remissvaret har även UKÄ:s interna nätverk för lärarutbildning och verksamheten Christine Lundgren medverkat.

Martin Norsell